

1. teksts

Benedikts Kalnačs, literatūrzinātnieks, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta vadošais pētnieks

„Vai zini, ka Rūdolfs Blaumanis palīdzēja iznākt Raiņa pirmajam dzejoļu krājumam?” (raksta fragments)

Rūdolfa Blaumaņa un Raiņa attiecībās viens no pašiem svarīgākajiem pavērsieniem bija Blaumaņa atbalsts laikā, kad 1903. gada novembrī publicēšanai bija iesniegts Raiņa krājums „Tālas noskaņas zilā vakarā”. Tas nonāca pie cenzora Mārtiņa Remiķa Pēterburgā. Blaumanis šajā laikā strādāja laikrakstā „Pēterburgas Avīzes” un bija pazīstams ar cenzoru, ar kuru ik pa laikam satikās. Rainis bija visai satraukts, vai krājumu atļaus, viņu biedēja arī Remiķa vilcināšanās. Blaumanis, cenzoru apciemodams, centās viņu pārliecināt par to, ka pavasara motīviem un citiem Raiņa dzejas simboliem nav nekādas saistības ar sabiedrības aktualitātēm. Bieži vien Blaumanis, it kā lai taupītu cenzora redzi, Raiņa dzejoļus lasīja viņam priekšā, izmantodams savas veiklā lasītāja dāvanas un akcentēdams tieši Raiņa dzejas melodiskumu.

Anekdotisks nostāsts vēsta, ka šajos priekšlasījumos nereti noklausījās arī cenzora krustmeita, iespējams, ar cerību iegūt Blaumaņa simpātijas. Varbūt viņai bija zināma loma, lai cenzors Raiņa krājumu apstiprinātu izdošanai ar pavisam nelieliem svītrojumiem.

Rainis bija ļoti pateicīgs par Blaumaņa atbalstu. Vēstulē 1902. gada 16. decembrī Rainis uzsvēra: „Jūs esat arī lielisks cilvēks. Žēl, ka es Jūs tik maz esmu pazinis, vai drīkstu cerēt, ka mēs vairāk tuvosimies?”

Abu rakstnieku attiecību vēsture tomēr ir bijusi gana samezglota, neraugoties uz abiem svarīgo pārliecību par kultūras nozīmi nācijas dzīvē. Šādu pārliecību nostiprināja arī Raiņa izglītība, ko sekmēja ģimenes materiāli nodrošinātie apstākļi. 19. gadsimta 80. gadu sākumā Rainis mācījās Rīgas pilsētas ģimnāzijā un dzīvoja pansijā pie Rīgas Latviešu biedrības vadītāja Bernharda Dīriķa. Sekoja studijas Pēterburgas Universitātē, kuru viņš absolvēja ar jurista diplomu 1888. gadā. Taču citu valodu un kultūru iespaids, kas jau kopš bērnības paplašināja dzejnieka garīgos apvāršņus, nemazināja interesi par latviešu sabiedrību. Jau ģimnāzijas gados Rainis līdzdarbojās skolēnu pulciņā, kas bija saistīts ar Rīgas Latviešu biedrību un kura mērķis bija satikties un diskutēt latviešu valodā. Raiņa personībā savijušies tautiskā laikmeta iespaidi un sabiedrības izglītošanās un modernizācijas procesi.

19. gadsimta 90. gados Rainis galvenokārt bija pazīstams kā redaktors un tulkotājs; un novērtējums šajā jomā viņam bija būtisks. Tas atsevišķos gadījumos izraisīja arī nesaprašanos ar Blaumani. Nozīmīgākais konflikts acīmredzot ir saistīts ar Raiņa un daļēji Aspazijas veikto Johana Volfganga fon Gētes dramatiskās poēmas „Fausts” atdzejojumu, kas 1898. gadā tika publicēts Pētera Zālītes vadītajā „Mājas Viesa Mēnešrakstā”. Atšķirībā no redakcijā valdošās bezierunu sajūsmas, Blaumanim pret latviskojumu bija lietīšķa attieksme, un viņš izpelnījās ne tikai šī darba apjūsmotāju nosodījumu, bet arī Raiņa nepatiku. Blaumanim tika pārņemta arī līdzdalība recenzijas tapšanā par „Fausts” tulkojumu laikrakstā „Rigasche Rundschau” („Rīgas Apskats”), kas bija parakstīta ar Andrieva Niedras vārdu. Zālīša vadītajam „Mājas Viesa Mēnešrakstam” šī publikācija bija īpaši nepatīkama, ņemot vērā, ka Niedra tobrīd bija otra latviešu literārā žurnāla „Austrums” vadītājs. Tāpat Rainis jutās aizskarts, kad „Mājas Viesa Mēnešraksta” 1900. gada 11. numurā tika publicēti divi Gētes dzejoļa „Dievišķais” („Das Göttliche”) atdzejojumi; līdzās Raiņa veikumam savu roku bija izmēģinājis arī Blaumanis. Tomēr, par spīti palaiķam uzplaiksnījušam savstarpējam aizvainojumam un aizdomām, Raini un Blaumani vienoja atbildīga attieksme pret latviešu kultūras attīstību.

Blaumaņa atbalsts Raiņa dzejoļu krājuma „Tālas noskaņas zilā vakarā” izdošanā ir viena no liecībām, ka Blaumanis aizvien spēja pārvarēt personiskus aizspriedumus un atbalstīt tos darbus, kas viņam likās nozīmīgi. Turklāt gan Blaumanis, gan Rainis labi apzinājās, cik kaitējoša radošajam darbam ir cariskās Krievijas policejiskā vara, kuras sastāvdaļa bija arī cenzūra.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/22.03.2023>)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

2. teksts

Anda Rožukalne, Latvijas sabiedrisko mediju tiesībsardze

„Sociālā tīklošanās un žurnālistu ētikas dilemmas” (raksta fragments)

Žurnālisti darbojas vidē, kurā brīvai domai, brīvi izteiktam vārdam ir ļoti svarīga nozīme. Mediju profesionāļi nezaudē tiesības brīvi izteikties sociālās tīklošanās vietnēs vai citur tikai tāpēc, ka pārstāv kādu uzņēmumu vai regulāri stāsta par konkrētu tēmu. Tomēr darbs medijā nozīmē, ka, pirmkārt, publiski teiktajam var būt lielāka ietekme uz plašu sabiedrību, otrkārt, žurnālista teiktais tiek vērtēts caur medija darbības un tā interešu filtru. Tāpēc profesionālās ētikas kodeksos definēti principi, kas attiecas uz žurnālistu publiski izplatīto profesionālo un arī privāto saturu. Tie pamato auditorijas uzticēšanās nozīmi, pienākumu sniegt patiesu informāciju, izvairīties no maldināšanas, rūpēties par viedokļu daudzveidību un neitralitāti.

To visu ievērot ir sarežģīti, jo sociālo mediju komunikācija ļoti atšķiras no žurnālistu darba. Nepārtrauktajā teksta un attēlu plūsmā šķiet neiespējami saglabāt žurnālistikai raksturīgo precizitāti, balstīšanos faktos, neitralitāti. To apgrūtina arī citi spēlētāji, viņu radītās viedokļu kaujas, vēlme provocēt, atdarināt žurnālistiku, anonimitāte. Sociālo mediju komunikācijas vide veicina nejaušu, neprecīzu, maldinošu un uzbrūkošu, emocionālu ierakstu parādīšanos, jo izteikties ir viegli, to var izdarīt ātri, bez zināšanām vai apdomāšanās.

Iepriekš minētie un citi gadījumi liecina, ka mediju profesionāļu paškomunikācija par darbu vai citiem jautājumiem arī privātā vidē mediju uzņēmumu skatījumā tiek attiecināta uz profesionālo statusu un pienākumiem.

Mainoties sociālo mediju raksturam un to izmantojumam mediju darbā, profesionālā ētika pakāpeniski tiek pilnveidota un kļūst stingrāka gan pret žurnālistiem, gan citiem mediju darbiniekiem, priekšplānā izvirzot nevis izteiksmes brīvību, bet mediju uzņēmuma intereses. Īpaši stingri noteikumi tiek attiecināti uz viņu žurnālistu iespējām publiski izteikt viedokli par nozīmīgiem jautājumiem, jo viņu atklāti vai slēpti viedokļi var tikt saistīti ar medija pozīciju vai citām mediju uzņēmuma interesēm. Tas gan var radīt un rada nopietnas dilemmas, jo žurnālisti tiek mudināti informēt par savu darbu un mediju, izmantojot tīklošanās platformu iespējas.

Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālajās vadlīnijās un rīcības un ētikas kodeksos arī iekļauti nosacījumi, kas attiecas uz sociālajiem medijiem. To galvenā ideja, ka saturam sociālās tīklošanās vietnēs jāatbilst profesionālās ētikas kodeksa normām, tas nedrīkst aizskart uzņēmuma reputāciju. Privātos sociālo mediju kontos vēlams uzsvērt, ka tajos tiek pausts personisks viedoklis, bet to nav pieļaujams izteikt medija oficiālajos kontos. Uzsverot uzticēšanos, teikts, ka sociālajos medijos lietotāji ne vienmēr nošķir žurnālista identitātes un sabiedrisko mediju darbinieki nevar zināt, kad tiek uztverti kā profesionāļi un kad kā privātpersonas.

Lai arī šie principi šķiet vienkārši, problēmas var radīt ne tikai pretrunīgs viedoklis, bet arī komunikācijas stils. Nav runa par rupjībām vai uzbrukumu, bet asi atbildēt, spilgti izteikt savu domu sociālajos medijos žurnālistiem ir tiesības.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/arpus-etera/15.04.2023>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

3. teksts

Henrieta Verhoustinska, žurnāliste

Intervija ar arhitektu Andri Kronbergu (fragments)

Latvijas Kultūras kanonā ir četri arhitekti: astoņpadsmitā gadsimta būvmeistars Kristofs Hāberlands, deviņpadsmitā gadsimta beigu ievērojamais arhitekts Reinholds Šmēlings, divdesmitā gadsimta beigu modernists Gunārs Birkerts un esat jūs! Tā mūsdienu arhitektam, domāju, ir ievērojama atzinība. Kā jūs jūtaties, esot Kultūras kanonā?

Visai dīvaini, godīgi sakot. Tas man bija paliels pārsteigums. Es pats to nezināju, tas jau ir citu cilvēku izdarīts lēmums. Protams, es mazliet mulstu no tā, nezinu, vai tas ir gluži pareizi...

Bet ir arī patīkami?

Nav nepatīkami, protams! Jebkurš cilvēks ir priecīgs, ka viņu pamana, ko viņš dara vai padarījis. Nebūsim liekuļi, mums katram patīk, ka par mums pasaka kādu labu vārdu, neapšaubāmi. Bet šis ir tā kā drusku par daudz, mulstu, kad dzirdu to atkārtojam, man tas drusku drebuli uzdzen, bet neko tur nevaru darīt.

Mēģināsim jūs atbrīvot no tiem drebuļiem. Jūs dēvē arī par Rīgas vārtu autoru, tādēļ ka esat projektējis atjaunoto Rīgas lidostu un Latvijas Bankas filiāli Pārdaugavā, skaisto stikla ēku, kas atrodas Kalnciema un Bezdelīgu ielu saiešanas vietā. Tās ir vietas, ko redz iebraucēji, kas ielido, brauc garām, redz šīs jūsu projektētās ēkas. Kas arhitektūrā ir svarīgāks, citējot Inesi Zanderi, „iekšīņa vai āriņa”?

Man liekas, ka īsti atdalīt nevar iekšīņu no āriņas. Arhitektūrā viss kaut kas ir svarīgs. Svarīgi, lai ir arhitektūra, tas man liekas tāds moments – kurā brīdī viņa sākās un kurā viņa ir tikai un vienīgi funkcionālo vajadzību atrisināšana, tas ir trausls, kā teikt, topiks. Es, piemēram, vienmēr esmu domājis, ka arhitektūrai ir uzdevums kaut ko vēstīt, vai tas ir kas tēlainis vai laikmetīgs, stāsts par šīs dienas iespējām, estētiku, kaut kas tāds, kas runā nevis vienkārši ar skaitļiem, bet runā ar citiem veidiem, tēlainību, metaforu. Kā mūsu lielais meistars Gunārs Birkerts allaž runāja par metaforām, viņam tā metafora dod iedvesmu radīt formu.

Vai nemēdz būt gadījumi, kad metafora kļūst svarīgāka par funkcionālo saturu, un tad jau ir otrs grāvis?

Tad ir otrā grāvī iekšā, kas nekādīgi nedrīkst būt. Arhitektūrai ir viena lielā jēga, ka viņa palīdz cilvēkiem, viņa taisa istabas priekš cilvēkiem, kur viņiem uzturēties, darīt tās lietas, ko viņi ir iecerējuši.

Tas ir jāsavieno kopā vienotā pikucī, mālā – jāizveido tēls kopā ar funkcionalitāti, tā ir mūsu profesijas īpatnība, sarežģītība zināmā veidā arī.

Mēs nevaram būt pārāk lieli mākslinieki, mums ir jāatceras, ka tas ir par kaut kādiem līdzekļiem darāms, ilgtspējības aspekts...

Un cilvēkiem tas būs jālieto.

Un būs jālieto. Arvien vairāk mēs runājam, ka tam jābūt racionālam pēc iespējas, lai nebūtu lietas pārspīlētas, pārāk dārgas, pārāk energoietilpīgas, tās visas ir lietas, kas šodien mūsu profesijā ir ārkārtīgi svarīgas.

Jūs esat arī teicis, ka ir svarīgi, kā ēka izskatās pa garām braucošas mašīnas logu. Kam jāpiemīt ēkai, lai tā iekristu acīs, sēžot mašīnā un braucot tai garām?

Ēkām ir dažādi uztveres veidi. Viens ir tas dinamiskais. Jūs braucat ar mašīnu un gribat, lai ēku pamana, tad svarīgi ir lielā forma, lielais tēls, ko ātri, viegli var uztvert, viņš jums kaut ko jau pastāsta tajā kustībā. Tad nākamais ir, kad mēs pietuvojamies ēkai – sākam ieraudzīt citas lietas: materialitāti, krāsas, detaļas, visādas sīkākās proporciju attiecības utt. Un kad jūs jau ejat iekšā, sāk darboties vēl citas maņas, teiksim, taktīlā aspektā, jūs pietuvojaties faktūrām, sākat sajust viņas ar pirkstu galiem, jūs sajūtat smaržas, istabas gaismu – šīs lietas. Katrā uztveres veidā viņas drusku savādāk darbojas. Ātrai uztverei svarīgs ir lielās formas, siluets, forma lielākā mērogā.

(Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/dizains-un-arhitektura/04.04.2023>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar Andri Kronbergu?

4. teksts

Undīne Adamaite, žurnāliste

Intervija ar režisori Ināru Kolmani, kura uzņēmusi filmu „Mātes piens” pēc Noras Ikstenas romāna ar tādu pašu nosaukumu (fragments)

Vai, lasot romānu, jau radās ideja par filmu?

Jā, apmēram romāna vidū notika klikšķis, ka es redzu bildēs un gribu uzņemt šo romānu. Kad man bija saruna ar Noru Ikstenu, abas nonācām pie domas, ka arī viņa gribētu, lai top filma un lai es to taisu. Sapratāmies uzreiz no pusvārda.

Vai jau lasīšanas laikā sāka iznirt idejas par piemērotākajiem aktieriem?

Pirmoreiz lasot – nē. Lasot jau otrreiz pēc „Billes” uzņemšanas ar domu, ka taps filma, man bija skaidrs, ka tā būs Maija Doveika. Vienā naktī bija klikšķis, ka Astra jaunībā varētu būt Elīna Vaska-Botere, jo viņas abas ir smalkas un nedaudz līdzīgas žestos. Arī par Rūtu Kronbergu Noras lomai man ne mirkli nebija šaubu. Es viņu jau pazinu un mīlēju.

Ko īsti nozīmē „pēc motīviem”? Kādās attiecībās ir oriģinālavots un filma?

Pirmkārt, romānā ir māte, mātesmāte un meita un viņu likteņi ir atainoti paralēli. Saprātām, ka filmā tas nebūs labi, un scenārists Arvis Kolmanis izveidoja lineāro līniju, sākot no XX gadsimta 40. gadiem līdz pat atmodai. Pēc tam mēs sākam analizēt tēlus. Kaut ko likām klāt, kaut ko ņēmām nost. Lai uzņemtu filmā visu grāmatu, būtu vajadzīgas kādas sešas stundas. Izkristalizējām un izvilcām galveno, kas ir katrā tēlā. Vienubrīd gribējām atteikties no Astras bērnības, bet tad nebūtu skaidrs viņas stāsts – viņas lielais naids pret pastāvošo iekārtu. Šī iekārta viņu galu galā arī salauž, novedot depresijā un alkoholismā, un pilnīgi netipiski – viņas meita viņu atbalsta. Jā, filma ir pēc motīviem. Nora Ikstena filmu ir redzējusi, viņai patika. Tas man bija nozīmīgs prieka brīdis. Nora teica, ka uzskata – filma ir neatkarīgs mākslas darbs.

Nora Ikstena ir filmējusies arī epizodiskā lomā tautas manifestācijā pie Brīvības pieminekļa.

Vai iesaistījāt rakstnieci arī filmas tapšanas procesā?

Nora brauca pie mums ciemos. Filmēšanas laukumā viņa bija divreiz. Visi teica – vai, tev būs grūti. Nē, man nebija grūti, es ieguvu atbalstu. Mītiņā pie Brīvības pieminekļa ir filmējies arī skolotājs Blūms, kuru filmā atveido aktieris Ģirts Krūmiņš. Tas skaistais kungs ar gaišo bārdu ir īstais skolotājs Blūms, kurš arī cieta un tika atlaists no darba.

Atmetot metaforisko līmeni par „saindēto” pienu, mātes un meitas stāsts varētu risināties arī šodien kā stāsts par depresiju un bērnu, kuram pārāgri jāklūst pieaugušam. Kādās proporcijās vēlējāties savienot padomju totalitārā režīma un psiholoģisko mātes un meitas stāstu?

Fons bija ļoti svarīgs. Ar lielu azartu meklējām tērpus. Tie nav šūti, bet gandrīz visi ir atrasti. Tāpat arī rekvizīti. Man pašai personīgi ārkārtīgi tuva bija mātes un meitas līnija, kurā var vilkt paralēles ar šodienu. Arī ar to, ko sievietei nozīmē pašrealizēties. Mūsu variantā tas ir tik traģisks stāsts, ka sieviete, kura palīdz citām sievietēm tikt pie bērna, neizjūt mātes instinktu pret savu bērnu. Kad viņai jau viss ir zudis, viņa paņem meiteni sev līdzī, cerot, ka kaut kas mainīsies, bet nekas jau nemainās.

(Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/intervijas/zvans-bez-meles.-intervija-ar-rezisoru-inaru-kolmani>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Nosauc, ar kuriem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!
3. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

5. teksts

Ilze Auzāne, žurnāliste

Intervija ar Jaunā Rīgas teātra aktieri Gerdu Lapošku (Gerds Lapoška), (fragments)

Jaunajā izrādē Kordēlijas zeme esat gan režisora palīgs, gan lugas līdzautors. Kā tā ir sanācis?

Jau kopš pusaudža gadiem esmu domājis par režisora profesiju. Pēc 12. klases iesniedzu visus nepieciešamos dokumentus Pēterburgas institūtā un saņēmu uzaicinājumu piedalīties iestājekāmenos, bet sabijos: nē, kur es astoņpadsmit gadu vecumā braukšu uz Krieviju?! Labi, ka tā, jo tur ir jāmācās pieci gadi, es vēl tagad nebūtu pabeidzis un diez vai būtu nonācis – izsūtīts uz dzimteni vai iemests cietumā. Pēc tam es iestājos filosofos, teologos un aktieros, bet, būdams Jaunā Rīgas teātra skatītājs un cienītājs, paliku pie aktieriem.

Kā jūs kļūvat par Pētera Krilova asistentu?

Pirms gada JRT Pēteris iestudēja izrādi „Dublinieši Miera ielā”, kurā es nespēlēju, bet starplaikos mēs ar režisoru satikāmies teātra gaitēnos un sākām sarunāties par teātri. Pēteris ir liela personība, un, protams, es gribēju un gribu būt viņa tuvumā un mācīties no viņa. Kad Guna Zariņa piedāvāja viņam iestudēt „Karali Līru”, Pēteris uzaicināja mani kļūt par režisora asistentu, jo viņš zināja, ka mani interesē režija. Tas izvērtās par brīnišķīgu procesu: sākumā mēs trijātā kopā ar Gunu un aktieri Matīsu Ozolu ar riteņiem braukājām uz Pētera mājām Pārdaugavā un mēģinājām viņa viesistabā un virtuvē. Viņš katru reizi mūs sagaidīja ar siermaizēm un kafiju. Mēs runājām par visu – par dzīvi, kino, teātri, „Karali Līru”, Šekspīru un citām tēmām, kas finālā ir summējies, manuprāt, asprātīgā, intelektuālā un bagātā izrādē.

Kas jums pašam ir svarīgi no tā, par ko jūs runājat šīs izrādes kontekstā?

Viena no tēmām ir normālība – sabiedrība kā haizivs mūs piespiež būt „normāliem” un meklēt komfortu, citādi izdzīvot šajā pasaulē ir gandrīz neiespējami. Lai gan es ticu, ka jebkura cilvēka dzīve ir interesanta un romāna vērtā, bet diemžēl mēs cits citam mēdzam laupīt iespēju justies. Justies, kā mēs gribam. Uzskatu, ka ikviens drīkst darīt to, ko viņš vēlas, protams, ētikas robežās. Runa nav par darīšanu pāri citiem. Runa ir par brīvību. Tas ir milzīgs izpētes lauks – brīvība, sevis un citu neapspiešana. Izrādes varonei Vizmai Gūtmanei ir tāds teksts: „Sēdēt ergonomiskā krēslā birojā un audzēt puncī ir droši, bet cilvēkam ir vērts pārbaudīt savas spēju robežas.” Tas manī šobrīd ļoti mutuļo, jo esmu sapratis, ka dzīves upei ir daudz loku un līkumu, kurus drosmīgi jāiet meklēt. Un vienkārši jādzīvo. Viss plūst zināmā noteiktībā, notikumi mainās, „es” palieku. Jāmeklē nogriežņi. Nemītīgi jāiet aiz horizontiem.

Šī ir jūsu pirmā pilnvērtīgā sezona teātrī. Kādas ir sajūtas?

Šī ir branga sezona. „Kordēlijas zeme” bija trešā pirmizrāde četru mēnešu laikā, un visas no tām ir bijušas pilnīgi dažādas.

Vai jūsu paaudze atšķiras no lielo aktieru paaudzes?

Man jau gribas domāt, ka tādas kardinālas atšķirības starp mūsu un lielo aktieru paaudzi nav, jo vēlme strādāt ir, godīgums pret darbu ir, mīlestība pret teātri ir. Viņi ir piedzīvojuši juku laikus, arī mēs piedzīvojam juku laikus, un noteikti vēl visi kopā kaut ko piedzīvosim, jo pasaulē pastāvīgi kaut kas mainās, bet cilvēki paliek tādi paši.

(Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/intervijas/branga-sezona.-intervija-ar-jauna-rigas-teatra-aktieri-gerdu-laposku>)

Jautājumi:

1. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas intervējamā individualitāte?
3. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar Gerdu Lapošku?

6. teksts

Andris Zeibots, rakstnieks

„Tekstu rašanās” (raksta fragments)

Izdevniecībā *Dienas grāmata* ir iznācis eseju krājums *Rakstniecības laboratorija*. Kā pasaule nonāk simboliskajās sakārtās, starp kurām teksts izsenis ir atzīts par visprecīzāko jēgas izpausmes attēlu. Protams, jāpiemin arī tādi sakārtas veidi kā žesti, zīmes, mīmika, pozas; mēs zinām, ka daudzi cilvēki, kam trūkst redzes, rakstu simbolus var tvert ar tausti, kam trūkst dzirdes spēju, sarunu var risināt tikai ar sejas un roku kustībām.

Teksts ir izpausmes un saziņas centrālā konstrukcija. Eseju krājumā izsakās rakstnieki, un tāpēc viņi aplūko mākslas teksta rašanos. Šajos darbos vairāk atainosies prakses tehniskā puse, kā atrast rakstīšanai ērtāko darba vietas iekārtojumu, kā noskaņoties, kas notiek, kad process jau straumēts darbībā – vārdu, teikumu atrašanās, savienošana noteiktā kārtībā un kopiespaids veidošanā. Mazāk būs pieminēti pētījumi, kā gan apziņas dziļēs uzrodas, kā iekrāsojas, kā pieņem simbolu formas šīs tēlojumu, intuīcijas, sajūtu un prāta maģijas rituālu virknes, tēlotas ar burtu zīmēm uz lappusēm.

Kas ir svarīgāk – kā spogulim caur sevi otrādi apgriezt ārējās parādības tēlus vai mēģināt, skatoties sevī, iejūtoties psihes norisēs, meklēt šo parādību saknes – kāpēc es kaut ko redzu tieši šādu un kā tas atbalsojas jau dabas dotajā un pieredzes veidotajā uztverē, kas straumējas, pārveidojas un top mūsu katra īsti nesalīdzināmajā organikā par dabisku atzīstamu? Vai cilvēki kā vienas sugas pārstāvji visi esam vienādi, tikai līdzīgi vai varbūt nesalīdzināmi šajā pārstrādātajā realitātē?

Lasot, kas notiek sociālajā telpā, dažkārt arī svarīgos rakstu darbos, reizēm liekas, ka pasauli mēs redzam katrs pilnīgi atšķirīgu un ne pārāk saskaņotu ar mums blakus esošā cilvēka skatījumu. Mēs visi redzam citu pasauli, kaut vai citā skata leņķī – es redzu tādu ainu, mans blakus stāvētājs jau nobīdītu, kaut ko detaļās savādāku, kur nu vēl gadījumā, ja stāvam viens otram pretī. Mūsu sajūtu pieredze vienmēr ir nošķirta. Tāpēc arī simbolos ietvertu ikviens tulko pa savam.

Manuprāt, būtiski ir uzsvērt un simbolos ietvert tieši savas pasaules rituālu, lai cits, kurš lasītu, spētu atjaust šī rituāla, iespējams, autora nedefinētās nozīmes un īpatnības un lai lasītājs spētu tajā piedalīties un spēlēt līdzīgu pēc savas pasaules prasībām. Deļā taču arī viens vada kā autors, partneris seko šīm simboliskās sakrātas norādēm un atbilstoši spēles noteikumiem – žanram, stila īpatnībām un citām ārējām atšķirībām – piemērojas, lai rastos sadarbība, kas tā vai citādi interpretē ārējās pasaules kā orķestra skanējumu un uzdoto ritmu.

(Pieejams: [https://www.diena.lv/raksts/kd/eksperti-blogeri/tekstu-rasanas.](https://www.diena.lv/raksts/kd/eksperti-blogeri/tekstu-rasanas))

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

7. teksts

Rvīns Varde (1985), publicists, putnu fotogrāfs, rakstnieks

„Tēlojot neko” (stāsta fragments)

Daugavā zems ūdens stāv baznīca, debesīs neviena paša mākoņa, gaisa temperatūra ap 33 grādiem. Atsegtā gultne ir klāta ar sīkām, asām gliemenēm un smako pēc vecas austeres. Starp diviem akmeņiem iesprausta nūja, uz tās uzlikta zīmīte, ka notiek putnu fotografēšana – lūgums netuvoties, pat ja putnus neredzat. Nostāk no cilvēku takas stāv tumšs auduma kubs, no tā rēgojas ārā liels fotoobjektīvs. Kubā sēžu es.

Tikko rāvējslēdzējs sāk norobežot tevi no ār pasaules, sākas kaut kāda cita, tai skaitā iekšēja dzīve, kuras noteikumus definē gadījums. Bridējputni, kuriem tur būtu jābūt, pilnīgi mierīgi todien var dot priekšroku citam krastam vai vietai, kur objektīvs aizsniegties nevar. Un arī tad, kad visi faktori tomēr sakrīt, putns nereti zibenīgi noskrien gar slēpni un tu paspēj viņu tikai ieraudzīt, nevis nobildēt. Kad cielava uzkakā uz slēpņa un skraida pa to, radot skaļu troksni, tu esi pieņemts kā savējais. Līdz man ir trīs litri ūdens, kas laika gaitā izsvīst ārā – pilieni no pieres krīt uz kameras ekrāna un patvaļīgi maina fokusu. Šad un tad kāds cilvēks tomēr neizlasa brīdinājumu un atnāk līdz kubam, lai to nopētītu. Tas nozīmē, ka aptuveni pusstunda ir vējā. Nē, vēja trūkumā, saulei ir sarkana seja, esmu zem tās lupas.

Reizēm gaidīšana ir piepildīta ar bezcerību, kurai nav nekāda sakara ar to, kas notiks. Putni mēdz atlidot negaidot, kad esi atmetis jebkādu cerību, tāpat tie var uzrasties gandrīz uzreiz pēc tam, kad tu esi ielīdis slēpnī – galvenais ir paspēt. Ja ir nedaudz laika, var pagūt padomāt par kadra kompozīciju vai slēdža ātrumu, bet tā jau ir greznība. Gandrīz pilnīgi bez skaņas atlido purva tilbīte – tas ir slaidis, gluds putns. Nekādas citas iespējas nebūs, situācija ir neatkarājama. Slēdzis sāk aizrīties no kadru sērijām, vakara izskaņā uz kartes ir pusotrs tūkstotis bilžu. Ko ar to visu pēc tam darīt?

Tieši deviņos vakarā saule atlaiž tvērienu – tas, ko cilvēka acs dēvē par pievakari, nav fotokamerai draudzīgs laiks, ar atsevišķiem izņēmumiem. Rāvējslēdzējs atkal pieslēdz mani ār pasaulei, es izstaipos, ļodzīgi stāvu un skatos uz Daugavu. Putni aizspurdz projām, bet mani gaida daži kilometri līdz vilcienam. Netālu saulrietā cilvēki taisa selfijus, rej viņu suņi, visi ir šortos, ēd saldējumu, un tikai es reizes septiņas esmu nosvīdis pilnībā, manī sadzīvo gaviles un nāve.

Nākamajā dienā atkārtojas viss, tikai ne putnu uzvedība. Ūdens līmenis katru dienu nedaudz mainās, vajag uzminēt, kur putni būs tieši šodien, nodrošināt, lai slēpņa ēna netiek kadrā. Es izkāpju no vilciena un velkos pa ēnaino ielas pusi uz upi. Triju stundu laikā prāts mēdz piedāvāt dažādas izklaides, viena no tām ir ieganstu meklēšana, kāpēc šodien gaidīt nav vērts. Ja ar to aizraujas, patiešām var izdoties sevi pārliecināt.

(Pieejams: <https://satori.lv/article/telozot-neko>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

8. teksts

Ilmars Jakss (1923–2019), igauņu rakstnieks

„Sāpīgas dziesmas” (stāsta fragments)

Septiņdesmit gadu vecumā Dzejnieku sāka nomākt domas par mūžību. Kas īsti viņš bija? Kas vispār par viņu ir zināms? Līdzgaitnieki trimdā bija lasījuši viņa vārsmas, un līdz dzimtajai zemei bija nonākusi arī dzejas kopa Sāpīgās dziesmas, bet tas bija viss. Ārpus dzimtās valodas šaurajām robežām viņa vārds neizteica neko.

„Uztaisi no savām dziesmām izlasi un liec to pārtulkot svešatnes valodā!” pamācīja redaktors Nurmiste – Dzejnieka talanta atklājējs un mudinātājs dzīt vagu dzejas laukā.

Viņš salika dzejas kopu, un tā tika atdzejota lielajā pasaules valodā. *Chansons melancoliques* – šāds nosaukums greznoja manuskripta titullapu, kuru aplūkojot, Dzejnieks jutās nostājies uz jauna sākuma, patiesas izlaušanās sliekšņa. Valodas barjera bija pārvarēta, tagad vajadzēja tikai piekļaut pie kāda izdevēja durvīm.

Nav nekā skaistāka par gaidīšanas un cerības dienām. Maldoties svešajā pilsētā, ejot pa sastrēgumu pilnajiem bulvāriem, kustoties Dzejnieks gaisā it kā ieraudzīja rītdienas vīziju, savas karjeras ainas plašajās pasaules dzejas debesīs.

Bet vēlmju sapni sadragāja pēc kāda laika pastkastītē iekritusī vēstule. Nieka trijās četrās rindiņās izdevniecība informēja, ka neuzskatot par iespējamu publicēt viņa dzejoļus. Tie bija vienīgie vārdi par dzejoļu kvalitāti, un beigās vēl tā milzīgi garā, it kā nirdzīgā pieklājības frāze.

Dabūjis belzienu, Dzejnieks sāka notikušajam meklēt izskaidrojumu. Viņa daiļrades literārā līmeņa nekaunīgais noliegums nebija pamatots: par viņu kā spēcīgu vārsmu kalēju redaktors Nurmiste atkārtoti bija rakstījis savā avīzē. Izdošanas atraidīšanas patiesais iemesls acīmredzot slēpās kaut kur citur. Bet kur? Varbūt patriotiskajā pārliecībā? Kā neatkarības atjaunošanas domas nesējs viņš jau gadiem bija kā dadzis acīs okupantiem, kuru intereses dažkārt varēja sakrist ar grāmatu izdevēju domām brīvajā pasaulē. Iespējams, ka te bija iesaistīta arī daža laba kolēģa roka: kāda viņa talanta nokaitināta skauģa roka?

Bet tieši tādēļ un par spīti visiem melnajiem spēkiem, viņam bija jāturpina, un Dzejnieks nolēma vēlreiz nosūtīt manuskriptu. Tagad jau kopā ar redaktora Nurmistes ieteikuma vēstuli. „Jūsu cienījamai izdevniecībai publicēšanai nosūtītos dzejoļus ir uzrakstījis dzimteni zaudējis Dzejnieks, kurš par vardarbīgo atšķiršanu no savas zemes runā ar Dziedoņa sirds asinīm,” – tā bija rakstīts redaktora Nurmistes vēstulē, kurai bija jāliek raudāt pat akmenim.

Ātrāk, nekā varēja gaidīt, no izdevniecības pienāca atbilde, kas savā brutālajā vaļsirdībā pārspēja visu iepriekš teikto. «Iemetusi aci Jūsu vārsnās, mūsu izdevniecība neuzskata tās par publicējamām. Bet mūsu drukātava ir jūsu rīcībā tajā gadījumā, ja Jūs vēlaties tās izdot uz sava rēķina.»

Dzejnieks daudzas dienas bija uz izmisuma robežas.

Kā savu dēlu viņu mierināja redaktors Nurmiste, kas bija atklājis viņa talantu un tam ticēja.

„Grāmata blakus visam pārējam ir prece, kas balstās uz piedāvājuma un pieprasījuma likumu,” pie alus kausa skaidroja Nurmiste, cenšoties sapurināt savu aizbilstamo.

„Līdztekus naudas un citu labumu attiecībām rokraksta vērtībai ir tikai blakus nozīme. Dzejniekam, kas palicis bez dzimtenes, saņemt no biznesa uzņēmuma kaut ko tādu jau ir kompliments,” – tā redaktors Nurmiste mierināja un mudināja Dzejnieku turpināt.

Dzejnieks neatmeta cerību, kaut gan kārtējais mēģinājums tikt Parnasā lika apjaust gaidāmo desparāciju.

„Mani kungi, es neatbildu par savu rīcību tajā gadījumā, ja jūsu cienījamai izdevniecībai labpatiks manām nakts stundās uz papīra uzliktajām vārsnām teikt „nē,” bija rakstīts Dzejnieka vēstulē izdevējam ar skaidru mājienu uz iespējamu brīvprātīgu dzīvības atņemšanu. „Vai jūs, mani kungi, tiešām būsit gatavi riskēt ar tādu atbildības nastu?”

(Jakss, I. Sāpīgas dziesmas. Domuzīme, 2021)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo teksta tematu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Par ko un kāpēc tu gribētu sarunāties ar teksta autoru?

9. teksts

Imants Ziedonis (1933–2013), dzejnieks, rakstnieks, publicists

**„Un pēkšņi sāka runāt par savu dārgumiņu”
(epifānijas fragments)**

[..] Šodien vēroju simpātijas. Šodien man ir simpātiju diena.

Kad no rīta pamostos, var redzēt, kā plauktos stīgo grāmatas, viņas cita citu meklē – savīties, saskarties, būt tuvumā. Visa istaba ir pilna lielas sirsnības. Majakovskim ir Voiničas Dundura ievainotais gars, bet manā istabā viņi šorīt sarunājas neparasti gaiši un apskaidroti. Ļešjas Ukrainkas sāpe meklē Nikolaju Ostrovski. Hamsuna Ceļnieks klusu koklē, un visi ziemeļnieku melji pulcējas. Viņi melo skaisti un aizrautīgi, un, kad es eju cauri bibliotēkai, visa istaba ir staru pīerežģota. Es lienu simpātiju tīklojumā. Es, dzīvais, te esmu lieks, bet es jūtos labi, viņi mani neievēro, bet es šodien redzu visu. Jaunsudrabiņš no balkona met spiningu saulē. Koridorā stāv Brigaderes Annele, pastaiņš sakaltušas un acīs Iršu dārza dievs.

Jūs, mīļie, kas dzīvē nekad nesatikāties, jūs esat ienākuši manā rītā, manā Simpātiju rītā. Svētiēt manas locītavu saites, arī es gribu smagi nest!

Citdien kāpņu telpa bija tukša, bet šodien es viņus visus redzu, – tos, kas bija vienmēr gribējuši piezvanīt pie manām durvīm. Pirmajā, otrajā un visos stāvos ir daudz cilvēku, pareizāk sakot – tie nav viņi, tā ir viņu lielā vēlēšanās nospiegt manu zvana pogu. Viņi cits citu neredz, viņi nāk un iet, cits citam garām un cauri, klusi un priecīgi, ka viņus neviens neredz. Bet es redzu. Redzu ziedus, kurus tev gribēja atnest, bet neatnesa, augļus, kurus gribēja dāvināt, bet neiedāvināja. Jo vienaldzībā atzīstas viegli, bet mīlestību slēpj. Mīlestība ir putna ligzda mežā, bailīga un noslēpusies.

Bet šodien ir lielā simpātiju diena un nepārtraukti skan zvans pie tavām durvīm. Tu to nedzirdi? Tava pastkastīte ir pilna vēstulēm. Vai viņu tur nav? Tad saproti jel, ka šodien ir lielā simpātiju diena, un pieņem viņus visus, atceries viņus visus, kas uz tevi ir garu ceļu nākuši un pie durvīm sakautrējušies, daudzreiz nākuši un nav atnākuši. Vai tu izgāji pretī? Tad izej šodien. Un saki: es, cilvēciņš, – kā lai es sevi sadalu jums, kas mani klusībā esat cienījuši?

Šodien ir tā diena, kad es redzu cilvēku starojumu.

Uz visiem jums es esmu palicis pusceļā.

Nu zvanu pie durvīm: savu nepateikto gribēju pateikt – cik mēs tuvu bijām. [..]

(Pieejams: https://jaunagaita.net/jg84/JG84_Ziedonis.htm.)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

10. teksts

Lelde Stumbre (1952), rakstniece, dramaturģe

„Burvīgās, sārtās ziemas debesis”
(lugas fragments)

Matīss. Te bija brīva vieta, vai ne? (*norāda ar roku uz soliņu*)

Stefans. (*atjēdzas no savām domām*) Ko?

Matīss. Atvainojiet...

Stefans. Jūs kaut ko teicāt?

Matīss. Nē, nē, neko...

Stefans. Kaut ko par brīvu vietu. Jā... kaut ko tādu. Bet laikam nerunājāt ar mani.

Matīss. Nē, es vaicāju...tieši jums. Pieklājības pēc... Saprotiet, ja nu es traucēju... Gribēju apsēsties, bet, ja nu traucēju... Tas varētu būt nepatīkami mums abiem. Tad es pavaicāju. Ziniet, to pašu parasto, par brīvu vietu.

Stefans. Skaidrs. (*norāda uz brīvo vietu*)

Matīss. Katram gadījumam.

Stefans. Saprotu.

Matīss. Tas ir labi. (*Klusums*)

Stefans. Parks pieder visiem. Soliņš arī.

Matīss. Jā, tas gan ir labi. (*pasmaida*)

Stefans. Un, kad visu dienu tu tikai ej un ej...

Matīss. Jā, ko citu lai iesāk. Ziniet, ir tādas dienas, kad viss notiek vienā skriešanās, nav pat laika iedzert tasīti tējas. Bet nu beidzot ir miers.

Stefans. Ak tā? (*sarauc pieri*)

Matīss. Sēdēšu un skatīšos uz garāmgājējiem. Tas ir gandrīz kā kino, tikai bez maksas. Garām iet cilvēki, tikai jāizdomā viņiem neparastas biogrāfijas, satraucošus notikumus. Dažreiz es viņus arī pārgērbju.

Stefans. Oho!

Matīss. Bet citreiz viņi apstājas un vienkārši izkrata savu sirdi. Tā, no sirds. Izkrata sirdi... no sirds...Labi, lai nu paliek. Un tad viņi man tiek ierauti tādos notikumos, ka asinis stingst dzīslās. Ar pakāpdzīšanos, noklausīšanos, liktenīgiem pārpratumiem... Bet tad uzzina kaut ko satriecošu. Kaut ko tādu, kas pilnībā izmaina viņu dzīvi. Es negribētu būt viņu vietā, nē...

Stefans. Interesanti, interesanti... Vai tikai jūs nebūsiet rakstnieks-fantasts? Jums, kā rādās, vareni darbojas fantāzija. Ja drīkst jautāt, kādu jūs redzat mūsu Zemi pēc, teiksim, tūkstoš gadiem? Par to jūs taču esat ne mazums domājis?

Matīss. Es... nē... ziniet...

Stefans. Kā tad tā? Jūs tas neuztrauc? Un, ja nu tādas Zemes pēc tūkstoš gadiem nemaz vairs nav? Jeb viss pārvērsts par tuksnesi un cilvēce sadzīta pazemē? Tas jūs nešokē? Vai esat arī izdomājis, ko varētu darīt lietas labā? Kā novērst šo katastrofu?

Matīss. Nu... patiesību sakot...

Stefans. (*nesaudzīgi*) Izskatās, ka jūs tas neuztrauc! Globālā sasilšana un tamlīdzīgi. Jūs tam visam vienaldzīgi paejat garām un esat parasts, bezsmadzeņu patērētājs?

Matīss. Kas?

Stefans. Bet jums kā rakstniekam taču jābūt pirmajās rindās! Jādomā, jāprotestē, jācīnās, jāguļas uz sliedēm, kad tiek vesti radioaktīvie atkritumi!

Matīss. Uz sliedēm?!

Stefans. Tieši tā!

Matīss. Bet es... es neesmu rakstnieks-fantasts. Atvainojiet.

Stefans. Bet jūs nupat vēl pats teicāt...

Matīss. Neteicu. Jūs mani pārpratāt. Es tikai stāstīju, ka man patīk skatīties uz garāmgājējiem un iztēloties ar viņiem dažādus piedzīvojumus. Ar rakstīšanu es nodarbojos tā...uzmanīgi.

(Pieejams: <https://stumbrelugas.files.wordpress.com/2014/05>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!
2. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/ morfoloģiskās/ sintaktiskās)!
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

11. teksts

Andris Zeibots (1950), dramaturgs, prozaīķis, dzejnieks

„Kūlenis gaisā” (stāsta fragments)

Daugavas atteka, plūstot vienā laiskā mākoņu garā, atspoguļoja vietējo iedzīvotāju sētas, māju jumtus un dārzu ainavas. Tā nodomātu nezinātājs: ellīgi rāma dzīvīte, katrs kuļas, kā prot, miers un āmen! Vārdi, uzvārdi, adreses – sētas apkārt. Un vēsture gatava.

Pulksteņi plauka vienos ziedos un riņķa dejās, rādīdami, cik sasodīti daudz brīvības ir pasaulē. Jo bija sācies skolas brīvlaiks.

Skaidrs, ka tas bija sen.

Tas vispār varētu nebūt noticis pa īstam.

No otras puses, varēja paredzēt, ka atmiņa sāks pilēt, lāsi pa lāsei atsvabinot agrāk „jau piedzīvotā” shēmās iespēlēto kā mākslīgā intelekta mašīnu ciparos pārvērstās formās, lai prātā saspieštu datus visu jutekliski taustāmā milzu apjumu visapkārt. Beidzot tas, simbolos sakrāmēts, izrādās samazināts līdz izmērāmam apjomam un varbūt vēl ieskrāpēts tolaiku digitālās atmiņas diskā.

Agrāk piedzīvotais vienmēr ēnojas tagadnē.

Atgriešanās pagājušajā, bez šaubām, ir mistika. Tā ir kāda haosa mutuļa formāla apstādināšana un tulkošana zīmēs, figūrās un simbolu kārtībā.

Esošais plūsma. Tas ir iztēles rituāls. Tā ir sapņojuma maģija. Tajā gleznotās figūras iekustas, ja psihe tām piešķir enerģiju.

Man togad bija draņķīga liecība. Piecu ballu sistēmā manu skolas standartu apgūšanas un iesaistīšanās neēdīgo shēmu praksē vērtējumi karājās pa vidam – pārsvarā trijnieki. Nebija neviena divnieka, bet piecnieks – tikai viens. Nezinu, kā tā sanāca, bet tieši ģeometrijā. Tā bija shematiskākā no visām nereālajām zinībām.

Varbūt man nejauši gadījās atbildēt skolotājam Korai Pitagai tieši to, ko viņa gribēja dzirdēt par pasauli, kas pārvērsta lineāla un cirkuļa ierobežotajos krāsojumos – taisnēs, līknēs, apļos un citos putekļos, kuri, ikdienišķi lēkādami gaisā, ir piepeši nezināma mītiska spēka apstādināti, pēkšņi notikušā nenoteiktības padarīšanā pārvērsti par plakātu līmējumiem. Apstādināt pasauli, re, ko gribēja skolotāja Kora Pitaga.

Tas vismaz likās jautri, tāpēc droši vien mana reālā atmiņa pieņēma visas tās drumslas, plēksnes un šķēpeles, ko veido simbolisko figūru kopijas, kuras līmē uz reālā, lai rastos iespaids, ka esam sapratuši, iemācījušies un saņēmuši goda apliecinājumu standarta zīmes «piecnieka» izskatā.

Es šajā jūnijā sākuma pirmajā īsti siltajā dienā drebinādamies vilku nost drēbes attekas krastā, lai iesāktu vēlāk vasaras karstumā jau ikdienā atkārtotu peldēšanās procesu. Katra pelde bija sajūtām atšķirīga. Kā viss esošais, kas dabā nekad neatkārtojas. Kaut vai tāpēc, ka ar katru sekundi es kļūstu vecāks, līdz ar to saprotu un sajūtu citādi.

Neviena cita peldvietā nebija. Es speciāli izvēlējos šo laiku – agri no rīta. Biju nolēmis iemācīties lēkt no laipas ūdenī ar galvu pa priekšu līdzīgi puikām, kuri ellīgi rāmajā dzīvītē jau bija izrāvušies atzinības vērtu līmenī un kļuvuši drusku nevienlīdzīgāki starp līdzīgajiem. Tātad – jau virs apvāršņa. Jau rītausmas starojumā.

Es īsti vēl nezināju, ka manī ir iekodēta dzinēja pātagas formas vēlme neparko „nepalikt zem svītras”. Es devos šajā savas sugas dzinuljiem paklausībā. Vienkārši ļāvos vilkmei.

Biju parastais miglas mākonis, kuru dzen un figūrās pārveido neredzami, tik vien kā sajūtami vēji. Uzķāpu uz laipas.

Tātad – man būtu jāmetas tur lejā ar izstieptām rokām un galvu pa priekšu. Iespējams, stāvēju ilgi. No laipas augšas attālums līdz attekas ūdenim šķita daudz lielāks nekā parasti.

Ko es gribētu vairāk – iemācīties gāzties lejup vai dienišķi eksistēt te, uz laipas? Abas iespējas šķita vienlīdz neloģiskas, neiespējamās un vājrātīgas – te būtu vietā mammas mācītā shematiskā pieeja pasaules lietām: dari tikai to, ko pats uzskati par pareizu vai atzinuši cilvēki, kuriem uzticies. Kategoriskais paklausības standarts, un neko es šajā vecumā negribu dzirdēt par imperatīviem.

Veiksmei jābūt iekodētai taustāmā simbolā, citādi izrāde nenotiks!

(Pieejams: <https://ir.lv/2022/12/28/kulenis-gaisa/>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu!
2. Raksturo, kā teksts atklāj laiku?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?

12. teksts

Andris Ogrīņš (1975), dzejnieks

**Dzejprozas darbs no cikla
„Buda pie Baltijas jūras”**

Ļet un apskatīt, kas notiek sen neapraudzītajā pilsētvides daļā. Kaut kādā ziņā noteikti riskanta ideja, bet lai notiek. Par mani vēl senāk, nekā acis skārušas to šauri industriālo sektoru, izveidojušies priekšstati, stereotipi, ka esi nevaldāms un bīstams, arī uzmācīgs, protams, tāpēc kādreiz satikti vai tikai pavirši redzēti cilvēki no manis mēdz izvairīties. Jāteic – tas vienmēr priecē, un es atrodu kādu pilnīgi nezināmu, ar kuru patērgāt kā parasti par neko. Šoreiz te kā rasols tiek gatavots (griezts) monokonzerts. Raudulīgā vokāla īpašniece ir jauna meitene, kura, sekojot visiem attīstības posmu kanoniem, nav apmierināta ar pāris nodzīvotajiem gadu desmitiem, uz katra soļa netaisnības samanīdama un teju ar katru otro nevīžīgu saimnieku atstātā suņa izkārnījumā savu nospiedumu iemīdama. Es saprotu, pats tāds biju un joprojām esmu, vien gadi pārklājuši blīvus vienalīdzības slāņus. Izeju laukā no improvizētās koncertzālītes, jo gauduļošana ātri gandrīz līdz nāvei nogarlaiko, nē, pat nāve noteikti nav tik iemidzinoša. Publika gan puspievērtiem plakstiem turpina baudīt akustiskās ģitāras vārgi stutēto skanējumu. Kādu filosofu, kurš iepriekš snobiski pavirzījās vienu beņķi no manis tālāk, ieskaitot. Staļļa priekšelpā piesēžu pie cita pulciņa, bet lielais bārdainais gans pieklājīgi norāda – šiem esot slēgts pasākums. Interesanti, kādā veidā tā kunga un trīs dāmu slēgtais vakars noslēgsies? Nevilšus pie prāta pieklauvē nepiedienīgi scenāriji. Nē nu, iespējams, viņi tikai prātuļos par kultūras grandiozo nozīmi indivīda psihe būvē un audiovizuālajā konstrukcijā vai ko tādu... dzers skāņu vīnu un ieelpos smacējošus dūmus cita mūzikas scēnai daudz sološa strinkšķinātāja pavadījumā. Tukšās kņadas plančkā būtu pavisam neizturami, ja neuzpeldētu pa kādam ārzemniekam. Ar svešas valodas kopējiem virzāmas gana vieglas un vienkāršas sarunas, jo Kosmosu izplest kavē, pirmkārt, salīdzinoši nelielais vārdu krājums un, otrkārt, viņu vēl līdz apnikumam neapzelētā „jaunā zeme”. Vispār ļoti reti sastapti patiesi līdzīgi raujoši runātāji, domu tīklos veikli pinoši maluzvejnieki, dzidras emocijas izverdoši atvari. Sakot – ļoti reti – es laikam gribēju izklausīties pieklājīgs. Īstenība kā parasti ir robustāka: nekad! Un arī es pats tāds nebūt neesmu, tamdēļ, epilogā pasūtījis kafiju, patīkami pārsteidzu krodzinieku, un dodos uz mājām, ne mazākās vilšanās ēnas nepavadīts. Taisni otrādi, viņi un viņas man iedeva.

(Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2023/04/27>)

Jautājumi:

1. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!
2. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas literārā tēla individualitāte?
3. Kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas?